

UDK 373.5(497.11 Aleksinac)“1918/1941“

Originalni naučni rad

Primljeno: 20.04.2022.

Odobreno za štampu: 25.05.2022.

DOI: <https://doi.org/10.46630/gped.1.2022.6>

АЛЕКСИНАЧКА ПОДРУЖИНА И ЖЕНСКА ЗАНАТСКА ШКОЛА У АЛЕКСИНЦУ У МЕЂУРАТНОМ ПЕРИОДУ (1918–1941)

Светлана Ђурђевић¹

Мастер историчар, Алексиначка гимназија

Апстракт: Рад се бави постојањем и радом Алексиначке подружине и Женске занатске школе у Алексинцу током међуратног периода. У овом хронолошком оквиру истовремено је сагледан рад подружине и школе с обзиром да је њихова делатност повезана и да су својом сарадњом битно утицале на развој града. Школа је у свом дугом васпитно-образовном раду описменила и оспособила за рад, више стотина девојчица из Алексинца и околине.

Кључне речи: Алексинац, Алексиначка подружина, хуманитарни рад, образовање, женска занатска школа у Алексинцу.

Организовање жена у Краљевини Србији (1882), а затим Краљевини СХС (1918) и Краљевини Југославији (1929), око хуманитарних и патриотских циљева почело је још у другој половини 19. века. Делатност хуманитарних организација значајно је превазилазила оквире хуманитарне помоћи, те је тако у домен њиховог рада спадала просветна, социјална и патриотска делатност. У време када је улога жене била да се брине само о породици и кући, неколико угледних, имућних и племенитих жена, руковођених потребом да помогну, хтело је да покаже да жена и поред породице и куће може да користи друштву и држави. Први њихов корак био је оснивање београдског женског друштва 30. маја 1875. године са циљем: „да спрема сироте и ваљане девојке за добре раднице, да помажу сироте, бедне и невољне”.² То је било најстарије и дотада једино женско удружење у Кнежевини Србији, које је по свом карактеру било хуманитарно и засновано на идејама

¹ svdjceca@yahoo.com

² *Домаћица, орган женског друштва и његових подружина*, свечани број (6), Београд, 1922, 12. У даљем тексту *Домаћица*.

просветитељства. Чланице су од самог почетка радиле на побољшању положаја женске деце, њиховог образовања и оспособљавања за самосталан живот. Друштво се бавило стручним образовањем женске омладине, просвећивањем, збрињавањем рањеника, инвалида и сиромашне деце, помагању сиромашних и старих и сличним активностима. Године 1879. Београдско женско друштво је приступило остварењу једне од главних тачака свога програма, а то је отварање школе за спремање девојчица за практичне раднице.³ Школа под називом, Раденичка школа Београдског женског друштва, била је намењена школовању сиромашних девојака за „шваље, кројиле, везиле и ткаље“. Ученице узраста од тринаест до седамнаест година, уз препоруку чланице управе или неке друге угледне личности, примане су на бесплатну обуку у двогодишњем трајању. Задаци школе били су васпитавање ученица, унапређивање заната као и чување народне текстилне радиности (Дашић, 1998). Покренут је и часопис *Домаћица*, који је излазио у Србији од 1879. до 1941. године. *Домаћица* је у сваком броју доносила прилоге о вођењу домаћинства, помоћи болеснима, васпитавању деце, ручним радовима, а кроз све то је истицала друштвено пожељне вредности жене: поштење, верност, скромност, љубав, доброту, пожртвовање.⁴

Током времена на територији читаве Кнежевине Србије формирана је мрежа подружина Београдског женског друштва. Управа овог друштва била је у сталној вези са својим подружинама, вршила је надзор над целокупним њиховим радом и залагала се код надлежних за њихове потребе. Подружина је друштву јављала своје активности, а слала је и полугодишње или годишње извештаје, који су у скраћеном облику штампани у часопису *Домаћица*.⁵ У извештају управе Београдског женског друштва за 1878. годину наводе се датуми оснивања подружина, па се за подружину у Алексинцу наводи да је основана 3. децембра 1878. године.⁶ Чланице су биле углавном супруге алексиначких трговаца, лекара, апотекара, општинских, среских и окружних чиновника, судија и судских чиновника Алексиначког првостепеног суда, чиновника поште и телеграфа, учитељице основних школа итд.

На скупу Алексиначке подружине, 8. марта 1881. године, одлучено је да се у Алексинцу отвори Женска раденичка школа,⁷ која је почела са радом 1. маја 1882. године као двогодишња школа коју је издржавала искључиво Алексиначка подружина. О постојању ове школе у Алексинцу говори и Јован Скерлић у „Извештају о педесетогодишњем раду Женског друштва“. У њему наводи, да су поред београдске, ове занатске школе осниване у Алексинцу, Лозници, Шапцу, Нишу, Ужицу, Крагујевцу, Чачку, Горњем Милановцу и

³ *Домаћица*, бр. 1, Београд, 1934, 2.

⁴ *Домаћица*, бр. 1, Београд, 1879, 10.

⁵ *Српске новине*, бр. 124, 6. јун 1875, 684–685; *Домаћица*, бр. 3, Београд, 1937, 30–31.

⁶ *Домаћица*, бр. 3, Београд, 1879, 44.

⁷ Историјски архив Ниш, Женска занатска школа Алексинац, акт бр. 59, 9. март 1881. године; *Домаћица*, бр. 9, Београд, 1881, 421.

Краљеву (Скерлић, 1926). Председница подружине, била је истовремено и управница Раденичке школе, тако да је руководила њеним радом. Надзор над школом спроводило је Министарство народне привреде. По *Правилима* школе, у школу су уписиване девојке 12–17 година и обучаване за самосталан рад у шивењу руком и на машини, везу и кројењу.⁸ Издржавање Раденичке школе од оснивања 1882. па све до 1948. године, када је одлуком државе укинута, била је главна делатност подружине. Од школске 1897/98. године, школовање у Раденичкој школи је трајало три године,⁹ да би од 1899/1900. продужено на четири године,¹⁰ а 1907. у школи је уведен пети разред.¹¹

Пошто је школа припремала ученице за самостални занатски рад, наставни програм је морао бити проширен, па су, поред стручних, који су имали практични и теоретски део, предавани и неки други општеобразовни предмети. Године 1891. уведени су предмети: наука хришћанска и књиговодство, а нешто касније и геометрија, историја, хигијена и цртање. Стручни рад, образовање и васпитање, уз строгу дисциплину, био је одређен правилима Београдског женског друштва, које су доносиле његове чланице (Николова, 1997).

Српско друштво је почетком 20. века кренуло путем који је водио у модерно грађанско друштво. Модерно друштво је могло бити само оно које се старало о васпитању и образовању свога потомства, без обзира на порекло и веру. Један од основних чинилаца напретка српског друштва свакако је представљало школовање, односно образовни систем, „с претешком улогом да сопственим примером мења у ходу патријархални менталитет помоћу знања“ (Ђуровић, 2004).

Због све извеснијег почетка ратних сукоба и избијања Првог балканског рата, Раденичка школа је 27. септембра 1912. године прекинула свој рад, а исто се догодило и у току Другог балканског рата. Забележена је њена активност и у тешким ратним данима, када је октобра 1914. године, упутила 14. пешадијском пуку првог и другог позива Тимочке дивизије, гомилу личних ствари, као вид помоћи.¹² Школска зграда је 15. октобра 1915. године уступљена за болницу, а бугарске трупе су 7. новембра 1915. године ушле у Алексинац, који је тога дана пао под власт Бугара.¹³ Последње две године ратног сукоба од 1916. до 1918. године, Женска раденичка школа у Алексинцу није радила, а са радом је прекинула и Алексиначка подружина.

По завршетку Великог рата, требало је кренути изнова. Свесне своје велике одговорности пред поколењима која су нестала и још веће према онима која ће тек настати, чланице управе Женског друштва нису застале, нити се предале,

⁸ Историјски архив Ниш, Женска занатска школа Алексинац, књига Летопис школе, 1, у даљем тексту Летопис, 1.

⁹ Летопис, 24.

¹⁰ *Домаћница*, бр. 8, Београд, 1899, 278; Летопис, 27.

¹¹ *Домаћница*, бр. 4, Београд, 1908, 21.

¹² Летопис, 49–51.

¹³ *Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца*. Књига 11, 1915. г. Трећи период. Опште одступање српске војске; прва фаза: Одступање главне снаге на Западну и Јужну Мораву, Београд 1927, 321.

већ су свом снагом заједнички кренуле на посао, да из рушевина, обнове свој ранији успешан рад, да поново оспособе Женско друштво и његове установе. Крај Првог светског рата је поред исцртавања нових државних граница довео и до великих друштвених трансформација. Једна од њих се односи на поимање женског питања. Припаднице женског пола су добиле могућност за боље образовање и сходно томе и прилику да се запосле.

Алексинац је у току Првог светског рата ослобођен 15. октобра 1918. године, након чега је подружина у Алексинцу обновила свој рад. У 1919. години за председницу је изабрана Емилија Тривунац,¹⁴ а за деловоткињу Вукосава Протић (Спирић, 2006). Одмах после избора руководства, почеле су припреме за обнову рада Женске раденичке школе. Уписане ученице су септембра 1919. године подељене у два одељења: прво одељење су чиниле ученице првог и другог разреда, а друго одељење ученице трећег и четвртог разреда. Министарство трговине и индустрије је женским раденичким школама променило име, па су ове школе добиле назив женске занатске школе. Министарство је помагало рад ових школа, тако да је Женској занатској школи у Алексинцу 1919. године дало новчану помоћ од 3.600 динара, за обнову рада школе као и за плате наставном особљу. Школа је и сама преузимала иницијативу за нормализовање рада и успешно извођење наставе, тако да је замолила министра финансија да јој пошаље шиваће машине, које су пропале за време окупације, а које су школи биле преко потребне за рад.¹⁵

На редовној годишњој скупштини Алексиначке подружине, одржаној 6. новембра 1921. године, изабрана је нова управа.¹⁶ За председницу подружине изабрана је Марица Николић из Великог Шиљеговца,¹⁷ а за деловоткињу Косара Костић, учитељица.¹⁸ Циљ ове управе, била је и финансијска помоћ ученицама, тако да су децембра исте године, из Фонда сиромашних ученица, девојке добиле хаљине за божићне празнике.¹⁹ Управа је помагала и децу других држава; из своје касе издала је помоћ за изгладнелу руску децу у вредности од 500 динара.²⁰

Закон о женским занатским школама донет је 30. марта 1922. године. По овом закону, задатак ових школа био је да образује женску децу у разним занатима. Надзор и управу над школом, имао је министар трговине и индустрије нарочитим правилником.²¹ Изасланица министра трговине и

¹⁴ Емилија Тривунац, била је супруга Петра М. Тривунца, економа и угледног алексиначког трговца који се бавио увозом и извозом.

¹⁵ Летопис, 52.

¹⁶ *Домаћница*, бр. 5. и 6, Београд 1923, 5.

¹⁷ Одлуком бр. 21532 од 23. августа 1919. г. постављена је за сталну учитељицу. Радилa је у школи до почетка школске 1923/1924. г. када је пензионисана.

¹⁸ Летопис, 54; *Домаћница*, бр. 5. и 6, Београд 1923, 6.

¹⁹ Летопис, 53.

²⁰ *Домаћница*, бр. 5. и 6, Београд 1923, 5.

²¹ *Закон о женским занатским школама*, Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца,

индустрије, Љубица Кнежевић, дошла је у контролу школи за време јунских испита школске 1921/1922. године и била је задовољна радом наставница и деце. Успех ученица после завршених испита био је одличан. Те године, у школи је било пет разреда са 52 ученице, а број чланица подружине био је 76. Школска зграда је и даље била својина подружине²² и у њој се сваке године прослављала школска слава Свети Сава. Домаћица славе је увек била једна чланица подружине. Тада, као и о Материцама, сиромашне ученице су добијале поклоне у одећи, обући и школским књигама. Према новом Закону, Женска занатска школа у Алексинцу је постала полудржавна, тако да је имала нижу и продужну занатску школу. У полудржавним школама, Министарство трговине и индустрије је постављало стално и хонорарно особље, финансирало део потреба и активности школа и пратило њихов рад. Исте школске године уведена је предметна настава у нижој и продужној школи. Из Летописа школе сазнајемо, да су наставу као сталне наставнице изводиле Радојка Пецовић и Рамила Јањић, док су хонорарни наставници били: Загорка Михајловић, Даринка Загорац, Станко Симић, учитељ и Јова Милојевић, књиговођа. За ову школску годину немамо података шта је свако од њих предавао и у ком разреду. Министарство трговине и индустрије је септембра 1922. године, одобрило Женској занатској школи 2.000 динара за најнужније потребе, док су децембра дали 2.000 динара за увођење предметне наставе. На основу овога закључујемо, да је Министарство колико је било у могућности, водило бригу о Женској школи у Алексинцу. Од делатности које су нам сачуване за 1923. годину, записано је да је Министарство обавестило школу, да је основан Први феријални курс ради усавршавања учитељица женских занатских школа и позвали су учитељице Алексиначке занатске школе да дођу на курс. Годишњи испити у Женској школи у Алексинцу одржани су јуна 1923. године, међутим, немамо сачуваних података о резултатима испита.²³

Школске 1923/1924. године, у школи је било 63 ученице, док је школску годину завршило 49 ученица. Ванредних ученица није било, већ су све ученице биле редовне. Поред стручне спреме све ученице су училе и предметну наставу. Женски рад с теоријом и цртањем предавале су Радојка Пецовић и Рамила Јањић; српски језик с краснописом, са 6 часова недељно, Зорка Михајловић, наставница основне школе; рачун с геометријом, са 4 часа недељно, Даринка Загорац, учитељица основне школе, као и домаће газдинство са хигијеном, са једним часом недељно; књиговодство са кореспонденцијом, са 2 часа недељно, предавао је Јова Милојевић, књиговођа. Настава је вођена темељно и са успехом, а васпитној страни је поклањана нарочита пажња. Ученице су по наруџбини израђивале одевне предмете, радиле украсни вез и због тога су добијале 50% зараде. На крају школске године организоване су изложбе најуспешнијих

година 1922.

²² *Домаћица*, бр. 5. и 6, Београд 1923, 6.

²³ Летопис, 54–55.

практичних радова ученица. Понекад су изложбе имале продајни карактер, па је школа и на тај начин остваривала приход.²⁴

Број чланица подружине у Алексинцу, у току 1924. године био је 116. Министарство трговине и индустрије је јануара исте године известило школу да је уплатило 2.520 динара за исплату хонорара наставницима и да ће се хонорарни час плаћати 20 динара месечно. Хонорари су се плаћали само за часове српског језика и рачуна, док је остале трошкове око школе сносила подружина.²⁵ Октобра 1924. године, школу је обишла изасланица Јулка Виторовић која је прегледала рад школе, подружине књиге и књигу благајне и дала је изјаву да је све у школи било у најбољем реду.²⁶ Тиме је похваљен заједнички рад између подружине и школе и доказана је нераскидива веза и сарадња између ове две институције.

При упису у школску 1924/1925. годину, ученице су за упис плаћале по 60 динара на годишњем нивоу, а број уписаних ученица је био 61. Од 58 ученица наплаћено је на име уписа 3.480 динара, а три ученице примљене су као сиромашне.²⁷ Поред прихода од стране подружине, школа је на овај начин долазила до материјалних средстава која су јој омогућавала опстанак. На Главном скупу подружине, који је одржан 2. новембра 1924. године, изабрана је нова управа. Председница је постала Лепосава Тривунац, потпредседница Каја Димитријевић, секретар Љубица Стојковић, а благајница Јела Петровић.²⁸

Сарадња подружине са Београдским женским друштвом је била стална. Женско друштво је упутило акт Занатској школи у Алексинцу и две лутке, са молбом, да се лутке обуку у народну ношњу овог краја и да буду изложене на прослави педесетогодишњице Женског друштва у Београду. Управа школе се радо одазвала овој молби и ученице старијих разреда опремиле су и послале обучене лутке. Једна је предствљала мушкарца, друга жену, а обе су биле обучене у народну ношњу алексиначког краја.²⁹

Пошто Министарство трговине и индустрије није слало довољно новца за исплату хонорарних часова из српског језика и рачуна, управа школе је јануара 1925. године решила да се смањи недељни број часова из ових предмета и да се српски језик предаје са три часа, а рачун са два часа недељно. Управа школе је тада увела нови предмет књиговодство, док је маја исте године одобрила износ од 4.000 динара за исплату хонорара и износ од 5.000 динара за поправку школске зграде, набавку материјала и огрева. Председница подружине је поднела извештај о поправци школе и саопштила да је поправка коштала 9.200 динара, а извођач радова био је Светозар Стојиљковић, предузимач. Школске

²⁴ *Домаћница*, бр. 3. и 4, Београд 1925, 10.

²⁵ *Летопис*, 55.

²⁶ *Домаћница*, бр. 3. и 4, Београд 1925, 10.

²⁷ *Летопис*, 55.

²⁸ *Домаћница*, бр. 3. и 4, Београд 1925, 11.

²⁹ *Летопис*, 56.

1925/1926. године уписане су 53 ученице,³⁰ школску годину је завршило 48 ученица, а једна ученица је умрла.³¹ Министарство трговине и индустрије затражило је од подружине да предложи за управницу школе једну чланицу. Управа подружине је за управницу изабрала Марију Николић, учитељицу у пензији.³²

Главни скуп подружине одржан је 4. октобра 1925. године и том приликом се приступило избору нове управе. За председницу је поново изабрана Лепосава Тривунац, за потпредседницу Каја Димитријевић, док је благајница била Даринка Загорац, учитељица. Подружина је у овој години имала 160 редовних чланица.³³ Хонорар наставницима плаћало је Министарство трговине и индустрије, а издржавање школе је и даље падало на терет подружине, која је то регулисала из својих школских прихода. У време школског распуста 1926. године, наставница Радојка Пецовић, била је премештена за стручну наставницу Женске занатске школе у Ужицу, а на њено место је постављена Радојка Јањић, стручна наставница из Књажевца. Управница школе, Марија Николић, поднела је због болести оставку на места и управнице школе и секретара подружине. Обе оставке биле су јој уважене, тако да је за новог секретара изабрана Александра Ивановић, учитељица.³⁴

На седници Управног одбора подружине, која је одржана 14. октобра исте године, на предлог стручних наставница Радојке Стојановић и Радмиле Јањић, решено је да ученице Женске занатске школе раде за своје потребе петнаест дана, а петнаест дана за школу и то на школским машинама. За употребу ових машина биле су у обавези да месечно плаћају 25 динара школи.³⁵ Овим би оне усавршавале своје знање, добијале одређена новчана средства, а и материјално би помагале школу. Управа се старала да њен рад буде што активнији и што кориснији како подружини, тако и школи. За оданост подружини и труд да она напредује, управа је на седници од 29. јануара 1928. године изабрала редовну чланицу Марицу Николић, за почасну председницу подружине. За 1928. годину, немамо података ко је била управница школе. Број редовних ученица био је мањи у овој години, него у претходне две, тако да се апеловало на досадашње чланице да агитују код својих познаница и да их уведу у чланство. На чланицама је било да учине све што је у њиховом домену да ова подружина, као прва по реду основаних, буде и међу првима по бројном стању својих чланица, сразмерно броју становника града.³⁶

По финансијском Закону од школске 1928/1929. године издржавање женских занатских школа прешло је са Министарства трговине и индустрије

³⁰ Исто.

³¹ *Домаћица*, бр. 1–4, Београд 1927, 11.

³² Летопис, 57.

³³ *Домаћица*, бр. 1–4, Београд 1927, 11.

³⁴ Летопис, 58; *Домаћица*, бр. 1–4, Београд 1927, 11.

³⁵ Летопис, 58.

³⁶ *Домаћица*, бр. 1–3, Београд 1930, 5.

на Обласне одборе. У вези са овом променом, Београдско женско друштво је доставило Обласном одбору у Нишу акт којим је обавестило овај одбор да школска зграда и намештај у Женској занатској школи у Алексинцу представљају својину подружине.³⁷

Законом о подели Краљевине на управна подручја, од 3. октобра 1929. године, ниже женске стручне школе прешле су у надлежност бановина и у њима су бановине вршиле све послове под врховним надзором и по упутствима ресорног министра, а на основу постојећих закона (Љубомировић, 2004).

Конференција управе Београдског женског друштва и делегата друштвених подружина одржана је 6. априла 1930. године у Београду. Циљ ове конференције је био да се заједнички дискутује о школским питањима између матице и подружина, да би се на тај начин најлакше сазнало мишљење свих подружина о овој важној теми за читаво друштво. Марица Николић, почасна председница подружине, узела је активно учешће на конференцији и упознала скуп да подружина постоји у Алексинцу педесет година и да је школа, коју је подружина основала, дала велики број одличних домаћица и радница, а и добрих наставница. Изнела је проблем да у школу долазе кројачице које узимају из школе девојчице трећег, четвртог и петог разреда да шију за њих. Из овог разлога број ученица у школи је почео да опада. Она је тражила да се томе стане на пут и да се такав начин повлачења девојчица из школе, спречи. Сматрала је, да је потребно донети неку законску одредбу, којом би ученице, које заврше занат код кројачица, морале полагасти испит у Женској занатској школи. На тај начин би оне касније добиле сведочанство које би представљало доказ њихове способности.³⁸

У школској 1931/1932. години била су два одељења: одељење рубља и одељење хаљина.³⁹ У школи су радиле две наставнице, Вукосава Јовановић, управница школе и Рада Стојковић. Школа је била подељена на нижу женску занатску школу са два приправна разреда и стручну са три разреда. У првом одељењу, ученице су училе стручно цртање, бели вез, дечије рубље и лакше хаљине, док су у другом училе стручно цртање по журналу, практично кројење, шивење капута, мантила, хаљина и веша. Сав расход у школи падао је на терет подружине, сем плаћања наставнице, чију плату је регулисала Моравска бановина.⁴⁰

Подружина је вредно радила на подизању Дома изнемоглих старица и стараца. Управа подружине је том Дому поклонила 20.000 динара и на тај начин је помогла да се Дом брже заврши.⁴¹ О овоме је писао и дневни лист *Правда* који наводи да су подружина и Алексиначка општина подигле на видном месту

³⁷ Летопис, 58.

³⁸ *Домаћица*, бр. 4–6, Београд 1930, 42–43.

³⁹ *Домаћица*, бр. 5–8, Београд 1932, 41.

⁴⁰ *Домаћица*, бр. 1, Београд 1933, 37.

⁴¹ *Домаћица*, бр. 5–8, Београд 1932, 41.

у вароши Дом старица и стараца. Овај Дом је требало да послужи као уточиште беднима и немоћнима града Алексинца, у последњим данима њиховог живота.⁴²

Другог јуна 1931. године, Алексиначка подружина је прославила 53 године од оснивања. Према унапред спремљеном програму, делегате-госте су дочекивале чланице на железничкој станици и смештале их код мештана у граду. Председница Лепосава Тривунац је поздравила госте, а секретар Милица Јовановић, прочитала је кратак преглед рада ове подружине. Наредног дана, након завршеног богослужења, говор у цркви је одржао прота Коруповић. У 12 часова се из цркве прешло у Учитељску школу, где су чланице приредиле ручак за све госте у сали Ђачке трпезе. Те вечери је приређен забавни програм, где су осим ученица учествовали и соколи Учитељске школе, а све госте је увесељавало певачко друштво „Шуматовац“ из Алексинца.⁴³ Састанак са делегатима у Дому женске подружине био је одржан наредног дана у 8 часова. Након тога, посетили су манастир Свети Роман, село Делиград, а одатле су кренули у Сокобању. У Дому подружине Сокобања, сачекала их је председница Хаџи-Павловић, са чланицама и ученицама Женске занатске школе.⁴⁴ Оваква дружења подружина била су уобичајена и показала су се као добар начин да се чланице међусобно упознају, размењују савете и искуства и учвршћују своје односе.

Алексиначка подружина је 1931. године у својој Занатској школи основала Друштво трезвености, а иницијативу је покренула Милица Јовановић. Она је основала и Подмладак Црвеног крста.⁴⁵ У току године, подружина је одликована за свој рад орденом Светог Саве III степена, а председница Лепосава Тривунац и Милева Несторовић, као дугогодишњи сарадници овог Друштва, орденом Светог Саве IV реда.⁴⁶

Закон о женским занатским и женским стручним учитељским школама, усвојен је на седници Народне скупштине 26. фебруара 1932. године. Према овом Закону, школе су стајале под врховним надзором министра трговине и индустрије, а под непосредним надзором бана. Настава у овим школама би трајала три године и то две године у два стручна разреда и једну годину у школској радионици-атељеу.⁴⁷ Закон је донео новину у односу на претходни, јер су ове школе одговарале рангу непотпуне средње школе са нижим течајним испитом и имале су пет разреда: два приправна, два стручна и радионицу-атеље (Љубомировић, 2004).

Иницијативом управе, основан је у Женској занатској школи током 1932. године, ћилимарски течај, на коме су се ученице училе начину ткања ћилима са

⁴² *Правда*, 14. 9. 1932, бр. 258, 7.

⁴³ *Домаћица*, бр. 6–9, Београд 1931, 26, 31.

⁴⁴ *Домаћица*, бр. 6–9, Београд 1931, 32.

⁴⁵ *Исто*, 30.

⁴⁶ *Домаћица*, бр. 5–8, Београд 1932, 41.

⁴⁷ *Домаћица*, бр. 3–4, Београд 1932, 1-4.

националном пиротском шаром. Да би се ћилимарско одељење одржало, управа је тражила новчану помоћ од Министарства трговине и индустрије, тако да је од Завода за унапређење домаће индустрије, при поменутом Министарству, добијено 5.000 динара, а од Краљевске банске управе Моравске бановине 2.000 динара за исту сврху.⁴⁸

Подружина је у овој години имала укупно 78 редовних чланица. Пошто учионице у школи нису одговарале хигијенским условима, јер нису биле довољно светле, управа је дошла на идеју, да подигне један спрат, али како није располагала довољним материјалним средствима, упутила је молбу Заводу за унапређење домаће индустрије, тако да је на име помоћи добијено 3.000 динара, а од Моравске бановине 1.000 динара. Међутим, та помоћ је била минимална у односу на износ који је морао да се уложи за тај посао, тако да се идеја није могла остварити и зидање је одложено за боље прилике.⁴⁹

У периоду од 1933. године до пред избијање Другог светског рата, школа је радила у релативно сличним условима. Уписивано је око педесетак ученица (школске 1933/1934. године уписано је 56 ученица,⁵⁰ 1935/1936. 48,⁵¹ а 1937/1938. 53 ученице⁵²). Биле су запослене по две наставнице задужене за извођење стручних предмета, док су остале предмете (српскохрватски језик, математика, историја, земљопис и веронаука) предавали хонорарни наставници ангажовани са других школа.⁵³ Школа се све време суочавала са недостатком новчаних средстава, која су јој била неопходна, како би се реновирала дотрајала школска зграда и како би се санирани крајње нехигијенски услови који су отежавали рад. Нова зграда која је почела да се зида 1931. године, нажалост, није била довршена.⁵⁴ Због великог ангажовања и доприноса у раду подружине, чланице које су непрекидно радиле двадесет година, биле су уписане у почасне чланове овог друштва, а неке од њих су и одликоване орденом.⁵⁵

Други светски рат у Краљевини Југославији почео је 6. априла 1941. године. Немачка 11. оклопна дивизија заузела је 9. априла 1941. године Алексинац. У првим данима рата, Женска занатска школа је наставила рад. Ученице првог разреда нису полагале испите, већ су одмах прешле у старији разред, а ученице другог разреда су завршиле школовање (Спирић, 2021).

Значај ове школе за варошицу Алексинац био је велики, што су схватили и сами грађани. У овој школи се неговала традиционална радиноћ. Кроз њу

⁴⁸ *Домаћица*, бр. 3, Београд 1934, 4; *Домаћица*, бр. 1, Београд 1933, 37.

⁴⁹ *Домаћица*, бр. 3, Београд 1934, 4–5.

⁵⁰ Исто.

⁵¹ *Домаћица*, бр. 2, Београд 1935, 42.

⁵² *Домаћица*, бр. 2, Београд 1939, 23.

⁵³ (Љубомир Пецић предавао српскохрватски језик, Светолик Стевановић математиком, историју и земљопис, а веронауку прота Бранимир Корунковић)

⁵⁴ *Домаћица*, бр. 2, Београд 1935, 48.

⁵⁵ *Домаћица*, бр. 1, Београд 1938, 20; *Домаћица*, бр. 2, Београд 1939, 23.

су прошла скоро сва женска деца која су живела у самој вароши. Могућност девојчица да пронађу посао или да саме покрену сопствене послове, обезбеђивао им је материјалну сигурност, постајале су самосталније што је и представљало почетак значајних промена у друштву. Овај вид образовања и оспособљавање за самосталан рад, био је веома важан за свако друштво које је настојало да се модернизује. Образовање није било само услов повољног положаја жена да се брже и лакше запосле, већ је представљало побољшање њиховог целокупног друштвеног положаја. Еманципација жена у социјалном, економском и културном смислу доводила је до развоја самог друштва и државе.

Алексиначка подружина је одиграла значајну улогу у просветном, културном, добротворном и друштвеном животу Алексинца у првој половини 20. века. Она је дала печат ангажовању грађанки Алексинца и њиховом укључивању у јавни живот. Свој рад је највише усмерила на питања финансирања и развоја занатске школе. Како су њене чланице биле супруге високих државних чиновника, официра, професора и лекара, њихови чести премештаји су утицали и на промене у управи подружине. Председница и управне чланице су често подносиле оставке због премештаја својих мужева. Међутим, то није утицало на престанак и развој школе. Чланице су укључивале женску омладину у бројне активности, развијајући на тај начин њихов друштвени дух, тако да је подружина остварила бројне вредне резултате. Најважнији од свих је тај што су првенствено радиле за жене, за подизање свести о њиховој важној улози у напретку српског друштва.

Литература

- Дашић, М. (1998). *Жена у историјском развоју друштва од антике до данас*. У М. Дашић и П. Пијановић (ур.). *Зборник радова* (стр. 410–425). Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ђуровић, А. (2004). *Модернизација образовања у Краљевини Србији: 1905-1914*, Београд: Историјски институт.
- Љубомировић, И. (2004). Женска занатска школа у Сврљигу од 1934. до 1947. године, *Пешчаник*, 2, 225–236.
- Николова, М. (1997). Школовање женске младежи у Србији до 1914. У *Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века*. Положај жене као мерило модернизације. Београд: Институт за новију историју Србије.
- Скерлић, Ј. (1926). *Извештај о педесетогодишњем раду женског друштва*. Београд: Штампарија Скерлић.
- Спирић, М. (2006). *Историја Алексинца и околине од краја првог српско-турског рата 1876-1877. године до краја владавине краља Милана Обреновића 1889. године и развој привреде и здравства у Алексинцу и околини у XIX веку*. Алексинац: Центар за културу и уметност.
- Спирић, М. (2021). *Историја Алексинца и околине*. Алексинац: Центар за културу и уметност.

Извори

Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца. Књига 11, 1915. г. Трећи период. Опште одступање српске војске; прва фаза: Одступање главне снаге на Западну и Јужну Мораву, Београд 1927.

Историјски архив Ниш, Женска занатска школа Алексинац, књига Летопис школе.

Новине и часописи

Домаћица: орган женског друштва и његових подружина

Правда

Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца

Српске новине

ALEKSINAC BRANCH AND WOMEN'S CRAFT SCHOOL IN ALEKSINAC IN THE INTERWAR PERIOD (1918-1941)

Svetlana Đurđević

Master historian, Aleksinac High School

Abstract: At the end of the First World War, the Aleksinac branch and the Women's Craft School continued their work. In accordance with the law from 1922, the Women's Craft School in Aleksinac became semi-state, so that it had a craft school at lower and extended levels. The school principals were mostly administrative members of the branch. In such schools, the Ministry of Trade and Industry appointed permanent and part-time staff, financed part of the needs and activities of the schools and monitored their work, but the main support of the school stemmed from the branch itself. The significance of this school for the town of Aleksinac was great, which was understood by the residents themselves. Almost all the female children who lived in the town itself attended this school. The Aleksinac family played a significant role in the educational, cultural, charitable and social life of Aleksinac in the first half of the 20th century. It marked the engagement of the residents of Aleksinac and their inclusion in public life. The members included women's youth in numerous activities, thus developing their social spirit; in this way, the family achieved many valuable results. The most important of all is that they worked exclusively for women in the way of raising awareness of their important role in the progress of Serbian society.

Keywords: Aleksinac branch, Aleksinac, education, humanitarian work, Women's craft school in Aleksinac.

Цитирање чланка:

Ђурђевић, М. (2022). Алексиначка подружина и женска занатска школа у Алексинцу у међуратном периоду (1918-1941). *Годишњак за педагозију*, 7(2), 71-82.